

FEHÉR ISTVÁN

MARXIZMUS ÉS TANÁRKÉPZÉS

A magyarországi felsőoktatási intézményekben tevékenykedő marxizmus—leninizmus tanszékek oktatóinak munkája szerves részét képezi társadalmunkban 1948-tól napirendre került szocialista forradalmi átalakulásnak. Azok az oktatók, akik 1949-től kezdődően, majd később bekapcsolódva részt vettek, illetve részt vesznek a marxista—leninista világnézeti nevelőmunkában, a maguk területén elősegítették a szocializmus alapjai lerakásából adódó feladatok teljesítését, s hozzájárulnak a felett szocializmus építésének megvalósításához.

Ez a munka bár nem volt ellentmondásoktól mentes, összességében azonban a változó körülményekhez, az új követelményekhez alkalmazkodva, folyamatosan megőrizte megújulási készségét, tartalmában, módszereiben fokozatosan fejlődött, s alapvetően betöltötte funkcióját.

Főiskolánkon 1959 óta működik önálló szervezeti egységként Marxizmus—Leninizmus Tanszék, s az eltelt 25 év alatt tanszékünk beilleszkedett az intézményi struktúrába, az oktató-nevelő-, a tudományos-, a társadalmi munka terén a szocialista tanárképzés célkitűzéseinek megvalósításába.

Mint ismeretes, az általános iskolai tanárképzés egyik lényeges alkotóeleme a marxista—leninista világnézeti nevelés, amely az intézmény egészének komplex feladata, ezen belül azonban jellegénél, funkciójánál fogva kiemelt szerepe van tanszékünknek.

Ezt a sajátos feladatrendszert a jelen tanévben érvénybe lépett főiskolai tanterv a marxizmus—leninizmus tanszékek számára a következőképpen határozza meg: „Alapozza meg és fejlessze a hallgatók marxista—leninista világnézetét, materialista és dialektikus gondolkodását. Ismértesse meg a társadalom gazdasági, politikai és ideológiai folyamatának fő törvényszerűségeit. Foglalkozzék a társadalmi fejlődés mai problémáival, segítse elő a hazai és nemzetközi eseményekben való tájékozódó képességük kialakítását. Keltse fel bennük az igényt ismereteik továbbfejlesztésére. Járuljon hozzá, hogy a hallgatók ideológiai, politikai meggyőződése, magatartása és közéleti aktivitása a szocialista értékek szerint fejlődjék, és hivatásuk gyakorlása során megfeleljenek a szocialista pedagógusokkal szemben támasztott társadalmi követelményeknek.”

E célkitűzésből a világnézeti nevelőmunka konkrét feladataira vonatkozóan két következtetés mindenképpen adódik. Először: a marxista—leninista világnézeti nevelőmunkának szervesen kapcsolódnia kell ahhoz a törekvéshez, amely tudatosítja a tanárjelöltekben a pedagógus helyét és szerepét — másképpen hivatását — szocialista társadalmunkban. Világnézetiileg kell tehát megalapoznunk hivatástudatát, hogy tudományos, korszerű ismeretek birtokában meg tudjon felelni a szocialista társadalom építéséből reá háruló feladatok sikeres teljesítéséhez.

Másodszor: reálisan be kell mutatni azt a közeget, a társadalmat, annak fejlődési törvényeit, humanizmusát, erkölcsi magasabbrendűségét, ugyanakkor ellentmondásait is, amelyben a pedagógus tevékenykedik. Ezzel összefüggésben azt is érzékelteni kell, hogy a szocializmus magyarországi valósága kölcsönhatásban van a világ gazdasági, társadalmi, politikai, ideológiai folyamataival, hogy a szocializmus magyarországi építése összefüggésben van a szocialista és a kapitalista világrendszeren belüli, illetve a két világrendszer harcában kifejezésre jutó törvényszerűségekkel. Csak így tudunk hozzájárulni ahhoz, hogy hallgatóinkban a főiskolai tanulmányok során, ezen belül a marxizmus—leninizmus oktatásának hatására, nem utolsósorban ennek eredményeként, kialakuljon egy olyan marxista—leninista világnézeti alap, amelynek birtokában eleget tudnak tenni hivatásukból adódó feladataiknak, s megfelelő választ tudnak adni társadalmi, politikai, emberi problémáikra.

Mindez természetesen jól átgondolt, tervszerű, tudatos, állandóan korszerűsödő, egységes ráhatást tételez fel és követel meg oktatóinktól.

Tevékenységünk során figyelembe kell vennünk azt a körülményt is, hogy a főiskolai marxista—leninista oktatás csak egyik — bár jelentős — tényezője a világnézeti nevelőmunkának. A főiskolára kerülő fiatal — az őt korábban ért különböző családi-, iskolai, társadalmi hatások következtében — már egy többé-kevésbé kialakult — bár az esetek többségében nem eléggé megalapozott, nem eléggé stabil, gyakran eklektikus — világgéppel rendelkezik. Az említett hatásokra már körvonalazódtak benne bizonyos erkölcsi normatívák az egyén és a társadalom viszonyát, az érdekek és az értékek rendjét, az egyén érvényesülési lehetőségeit, a munkamorál különböző problémáit illetően.

A főiskolai nevelőmunkát tehát mindenekelőtt azzal kell kezdeni, hogy fel kell mérni az első évek politikai-világnézeti arculatának fő jellemzőit — ez más összefüggések mialatt természetesen vonatkozik a felső évesekre is — s ennek pozitívumai, illetve negatívumai alapján kell megkezdenni a szisztematikus, összehangolt, egymásra épülő világnézeti nevelőmunkát. Ez a folyamat feltételezi és megköveteli a hallgatók tudatában meglévő pozitív — marxista — elemek erősítését, ezekre építve az egyes alkotórészek oktatásával a tudományos világnézet kialakítását. Ugyanakkor azt is szükségessé teszi, hogy a téves, a marxizmus eszmerendszerével, annak politikai gyakorlatával nem egyező, negatív elemeket oktató-nevelő munkánk során felszámoljuk. Azt is jól kell látnunk azonban, hogy ez az eszmei-politikai ráhatás nem elszigetelt módon érvényesül, hanem a főiskolai közösség, az adott korosztály, a szélesebb társadalmi közeg, a nemzetközi erőviszonyok — napjainkban egyre bonyolultabb, ellentmondásos, sok negatív hatást gyakorló — relációjában.

Nyilvánvaló az is, hogy a világnézeti nevelőmunkát nem lehet leszűkíteni csak az elméleti területre. Ebben az összefüggésben is fontos követelmény az elmélet és a gyakorlat egységének érvényesítése. Másképpen szólva, ha világnézeti nevelőmunkánk nem kapcsolódik konkrét hallgatói politikai, társadalmi gyakorlathoz, akkor a kívánt eredmény elmarad, vagy csak részben valósul meg. Csakis a kettő összhangja, kölcsönhatása eredményezheti sikeresen a szocialista tudat kialakítását, a társadalmi elkötelezettséget és aktivitást. Anélkül, hogy e kérdés gondjainak részletesebb taglalásába bocsátkoznék, csak megemlítem, mind a két területen — elméleti, gyakorlati munka — igen sok a tennivaló, amelyek végiggondolása, a feladatok megjelölése és végrehajtása a világnézeti nevelőmunka hatékonyságának fokozása szempontjából sürgetően szükséges.

Oktató-nevelő munkánk során — az MSZMP Központi Bizottsága Agitációs és Propaganda Bizottsága 1982 augusztusi állásfoglalásának megfelelően — elsődlegesen arra törekszünk, hogy a mai kor problémáival foglalkozzunk, s az ezekkel

összefüggő jelenségekre, folyamatokra, törvényszerűségekre, ellentmondásokra, azok lehetséges megoldási módzataira mutassunk rá, s adjunk ezekre megfelelő marxista—leninista választ.

Érthető módon nagy figyelmet fordítunk a szocializmus fejlődéstörvényeinek, eredményeinek és ellentmondásainak — tehát a reális szocializmuskép — bemutatására, kialakítására. A pozitívumok ellenére — összefüggésben a bonyolultabbá és nehezebbé vált belső és külső körülményekkel — nem kevés azoknak a hallgatónak a száma, akiknek tudatában egy idealizált szocializmuskép alakult ki, ami sok tekintetben nem esik egybe a valóságos viszonyokkal, egyes jelenségekkel.

Bizonyos mértékben kedvezőbb a helyzet a kor másik nagy problémájával, nevezetesen a két világrendszer harcával, s ezzel összefüggésben a béke és a háború, a haladó és a reakciós erők szembenállásának kérdésével. Az imperializmus agresszivitása, az emberiségre kényszerített fegyverkezési verseny negatív hatásai, ugyanakkor a szocialista országok békés építőmunkája, a háború kirobbanásának megakadályozására irányuló törekvései, a haladó mozgalmak támogatása — a szocialista világrendszer egyes ellentmondásai ellenére is — világossá teszik hallgatónk számára a szocialista rendszer humanizmusát, jövőjét, s a nemzetközi osztályharcban a szocializmus mellett kötelezik el magukat. Az is kétségtelen azonban, hogy az utóbbi időben főiskolánkon is megfigyelhetők voltak kisebb csoportokban pacifista jelenségek, megnyilvánulások.

Munkánk során nagy gondot fordítunk arra, hogy mind az előadásokon, mind a szemináriumokon — a körülmények adta lehetőségeken belül — feldolgozzuk a marxizmus—leninizmus klasszikusainak elméleti hagyatékából az egyes témákhoz kapcsolódó legfontosabb anyagokat, illetve a marxista társadalomtudományok mai eredményeinek néhány fontos irodalmi termékét. Ezzel összefüggésben alapvető törekvésünk annak felismertetése, hogy korunk különböző problémáinak megértéséhez elengedhetetlen a marxizmus—leninizmus klasszikusai tanításának az ismerete. Ugyanakkor érzékeltetjük az elmélet fejlődését is, amely a klasszikus alaptételekre épülve megy végbe. Ezirányú munkánk hatékonyságát természetesen befolyásolja az az ismert tény, hogy az elmélet válaszadása a kor által, a hazai szocializmus építése során felmerült új kérdésekre gyakran késik, vagy esetleg elmarad az igényektől, követelményektől.

Oktató-nevelő munkánk során tanszékünk következetesen törekszik arra is, hogy szorosabb munkakapcsolatot alakítson ki a főiskola más tanszékeivel a világnézeti nevelőmunka eredményesebbé tétele érdekében. Így az egyes alkotórészek oktatásakor nagy figyelmet fordítunk a szaktudományokkal való összefüggések — biológia, matematika, fizika, gazdaságföldrajz, történettudomány, pedagógia stb. bemutatására. E problémakörökről esetenként konzultációs megbeszéléseket tartunk. Az együttműködés további formájához tartozik az is, hogy tanszékünk rendszeresen szervez elméleti vitaüléseket — pl. az állammonopolista kapitalizmus fő jellegzetességei, a modern kapitalizmusról, illetve a szocializmusról alkotott polgári felfogások, azok bírálata, a főiskolai hallgatók valláshoz való viszonyának kérdései, stb. — amelyre a téma jellegétől függően meghívjuk a szaktanszékek érdeklődő oktatóit, s kölcsönösen kicseréljük tapasztalatainkat, véleményünket.

Úgy véljük, ma is érvényesek egy korábbi, a főiskola tanszékei túlnyomó többségének részvételével megrendezett, a marxista—leninista világnézeti nevelőmunkával foglalkozó közös tanácskozásunk megállapításai, amelyeket a következőkben summázhatnánk: valamennyi tanszék vonatkozásában fel kell mérni az adott tudományágban, a tantervileg meghatározott tananyagban rejlő világnézeti lehetőségeket — s ez az új tanterv viszonylatában ismételtelen aktuális — át kell gondolni, meg kell

tervezni, s a gyakorlatban érvényesíteni kell ebből a szempontból is az oktató-nevelő munka egységét. Kapcsolódnia kell ehhez az oktatók tudományos, alkotó, társadalmi, közéleti tevékenységének is. A világnézeti nevelőmunka komplex végzése érdekében hatékonyabban kell megvalósítani a különböző tanszékek, szervezetek — párt, KISZ, szakszervezet stb. — sokoldalú együttműködését. Végül igen fontos ennek a munkának az összehangolása, irányítása a főiskola egésze vonatkozásában.

Világnézeti nevelőmunkánk során nagy figyelmet fordítunk a KISZ-szervezettel való együttműködésre is. Ez érvényesül a tanszéki KISZ-képviselőkön keresztül, a KISZ-bizottsággal való munkakapcsolatokban, a csoportvezetői és patronáló tanári munkában. Továbbá az ifjúsági parlamenteken kívül szakcsoport szinten is időszakonként kikérjük a KISZ-szervezet véleményét az oktató-nevelő munka különböző kérdéseiről, tanszéki értekezleteken gyakran foglalkozunk a KISZ-szervezet és tanszékünk közös feladataival. Folyamatosan tartunk konzultációs előadásokat KISZ-csoportok részére aktuális elméleti kérdésekről. Oktatóink esetenként részt vesznek a KISZ-szervezet által kezdeményezett, a főiskolai ifjúság helyzetét elemző felmérések elkészítésében, melyeknek tanulságait munkánkban mi is hasznosítjuk.

A tanszékünkön folyó tudományos és kutatómunka részben közvetlenül, részben áttételesen kapcsolódik az oktatási folyamathoz, a világnézeti neveléshez.

Kutatási tevékenységünk alapvetően két síkon folyik. Egyrészt főiskolánk hallgatóinak világnézeti oktatásával-nevelésével, társadalmi körülményeinek alakulásával, a KISZ-szervezetben végzett mozgalmi tevékenységgel összefüggő kérdések elemzése, másrészt a marxizmus—leninizmus egyes alkotórészeihez közvetlenül kapcsolódó témák vizsgálata.

Mint problémát s további feladatot említjük meg, hogy törekvéseink, bizonyos részleges eredmények ellenére nem sikerült oktatóink tudományos munkáját néhány témára koncentrálni, s tulajdonképpen minden oktató más- és más témán dolgozik. Közös kutatási témánk az ateista nevelés különböző problémakörei, s ebben a tárgykörben munkaszereződés alapján együttműködünk a Potsdami Karl Liebknecht Pedagógiai Főiskola Marxizmus—Leninizmus Intézetével, eredményeinkről több oktatónk rendszeresen beszámol nemzetközi konferenciákon.

Egyéb kutatott témáink túlnyomó többsége a szocializmus magyarországi építésének különböző területeihez kapcsolódik. Így megemlítjük a következőket: gazdaságpolitikai témák, mint: Magyarország külgazdasági kapcsolatai; az életszínvonalat meghatározó tényezők; a második gazdaság helye, szerepe; a fogyasztás elméleti kérdései. Ifjúságszociológiai témák, mint: a parasztfiatalok szocializációjának sajátosságai; a konformizmus-nonkonformizmus és az ifjúság; a főiskolai hallgatói közösségek kialakulásának és működésének sajátosságai. Helytörténeti témák: a mezőgazdaság szocialista átszervezésének kérdései Csongrád megyében; a termelőszövetkezeti parasztság tudatának alakulása megyénkben; az MKP értelmiségi politikája Dél-Alföldön; Szeged gazdasági és társadalmi szerkezetének változásai a felszabadulás után. Végül: a természettudományok néhány filozófiai problémája.

A kutatási eredmények oktató-nevelő munkában való felhasználásán túl oktatóink rendszeresen publikálnak a főiskola gondozásában megjelenő Tudományos Közleményekben, de nem kevés azoknak a tanulmányoknak a száma sem, amelyek például a Magyar Filozófiai Szemlében, a Tájékoztatóban, a Tudományos Szocializmus Füzetekben, A filozófia időszerű kérdései kiadványokban, illetve más országos szaklapokban jelennek meg.

A tudományos munkával összefüggésben szólnunk kell arról is, hogy tanszékünk igyekszik bevonni ebbe hallgatóink egy részét is. Ez elsősorban szakdolgozatok

írásában — több mint 100 téma közül választhatnak hallgatóink — illetve a tanszéki tudományos diákkör tevékenységében jut kifejezésre.

A harmadik terület, amelyen keresztül tanszékünk dolgozói részt vesznek a főiskolán folyó marxista—leninista világnézeti nevelőmunkában, szélesebb értelemben a szocialista tanárképzésből adódó feladatok megoldásában, és bizonyos szempontból a főiskolai politikai közvélemény formálásában, a társadalmi-közületi tevékenység. Ennek skálája igen széles, és úgy vélem, túlzás nélkül megállapíthatjuk, hogy oktatóink derekasan igyekeznek helytállni a mozgalmi, társadalmi munka szinte valamennyi főiskolai fórumán. Így mint választott vezetők tevékenykednek az MSZMP főiskolai pártvezetőségében, alapszervezeti pártvezetőségekben, pártcsoportokban. Többen tagjai, vagy vezetői különböző állami bizottságoknak pl.: Tudományos Bizottság, Oktatási-nevelési Bizottság, Közművelődési Bizottság, Munkaügyi Döntőbizottság, Főiskolai Tanács stb. Egyéb szervezetekben, mint Vöröskeleszt, MHSZ, Természetjáró Szakosztály stb. is ott találjuk a vezetésben, vagy aktivistaként munkatársainkat.

Főiskolánkon kívül oktatóink részt vesznek az MSZMP Szeged Városi Bizottságának munkájában, annak egyes bizottságaiban, a Szeged Megyei Városi Tanácsban, a Hazafias Népfront Csongrád megyei Bizottságának, a TIT Szegedi szervezetének, a Szegedi Akadémiai Bizottság Filozófiai és Történettudományi Szakbizottságának, a Magyar Történelmi Társulat Csongrád megyei és Szegedi Csoportjának tevékenységében. Több munkatársunk tagja a Marxizmus—Leninizmus Oktatási Főosztály mellett működő különböző szakbizottságoknak.

Az ezeken a területeken szerzett tapasztalatok érzékenyebbé teszik oktatóinkat a főiskolán kívüli jelenségekre, szélesítik látókörüket, áttekintő készségüket, s mindezeket hasznosítani tudják a világnézeti nevelőmunkában.

Tanszéki kapcsolatainkról szólva említést kell tennünk arról is, hogy mind a három területen együttműködünk a szegedi felsőoktatási intézmények marxizmus—leninizmus tanszékeivel, ezen belül elsősorban a József Attila Tudományegyetem tanszékeivel, illetve a Szegedi Orvostudományi Egyetem Marxizmus—Leninizmus Intézetével. Hozzá kell tennünk azonban, hogy kapcsolataink lehetnének rendszeresebbek is.

Korábban igen eredményesen szerveztünk közös tapasztalatcsere megbeszéléseket a többi tanárképző főiskola marxizmus—leninizmus tanszékeivel, amelyek elsősorban az oktató-nevelő munka hatékonyabbá tétele terén voltak igen hasznosak. Sajnálatos módon ezek az összejövetelek az utóbbi években megszűntek, holott igen sok sajátos főiskolai, tanszéki gond, probléma közös megoldását lehetne így elősegíteni.

Nemzetközi kapcsolatainkra részben már fentebb, az NDK vonatkozásában utaltam. Kiegészítésképpen megjegyzem, hogy a közvetlen kapcsolatok keretében oktatóink tapasztalatcsere tanulmányutakon vesznek részt az Uzsgorodi Állami Egyetem, az Odesszai, a Nyitrai, valamint a Krakkói Pedagógiai Főiskolák Marxizmus—Leninizmus tanszékein. Természetesen mi is gyakran fogadunk ezekből az intézményekből oktatókat. Kapcsolataink kiterjednek ugyanakkor a kiadványcserékre is.

Nem tekintetem céloknak és feladatommak, hogy tanszékünk 25 éves tevékenységének történetét áttekintsem. Kizárólag arra törekedtem, hogy nagy vonásokban felvillantsam annak a sokrétű munkának fontosabb törekvéseit, amelyet az 1959-ben megalakult tanszék oktatói, dolgozói megkezdtek, elindítottak, illetve mások jelenleg is folytatnak. Azt igyekeztem röviden érzékeltetni, hogy a Marxizmus—Leninizmus Tanszék jelenlegi eredményeit, munkáját folyamatában, fejlődésében kell

szemlélni, s a mostani tanszéki kollektíva tevékenysége mellett elismerés illeti azokat is, akik korábban vettek részt ebben a nehéz, felelősségteljes, de ugyanakkor izgalmas, embert próbáló munkában, amit szocialista tanárképzésnek nevezünk.

IRODALOM

1. A tanárképző főiskolák tanterve az 1984—85. tanévtől. (Művelődési Minisztérium, 1984.)
2. Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottsága 1982. augusztusi állásfoglalása. (Bp., 1982).
3. Az MSZMP Csongrád megyei Bizottsága Agitációs és Propaganda Bizottságának 1983 szeptemberi állásfoglalása a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Marxizmus—Leninizmus Tanszékének tevékenységéről. (Szeged, 1983.)
4. Jelentés a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán folyó marxizmus—leninizmus oktatás helyzetéről. (Kézirat. Szeged, 1981.)